

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРИВАРНИКОВА ІРИНА ЮЛІЇВНА

УДК 65.014.1:658.27(477)

**УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОНОВЛЕННЯМ
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Сазонець Ольга Миколаївна,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся
Гончара, професор кафедри менеджменту та туризму

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Орлов Петро Аркадійович,
Харківський національний економічний університет,
завідувач кафедри економіки і маркетингу

кандидат економічних наук, доцент
Шемякіна Наталя Володимирівна,
Інститут економіки промисловості Національної
академії наук України (м. Донецьк),
в. о. провідного наукового співробітника відділу
фінансово-економічних проблем використання
виробничого потенціалу

Захист відбудеться «07» червня 2012 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.055.01, у Харківському національному економічному університеті за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

Автореферат розісланий «07» травня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Чмутова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним з основних чинників, що впливають на ефективність діяльності господарюючих суб'єктів, є якість управління ресурсами, зокрема основними засобами (ОЗ). Недостатньо ефективного його здійснення в сукупності з недосконалою фінансово-кредитною та інвестиційною політикою держави призвело до негативних тенденцій у машинобудуванні: падіння обсягів випуску продукції, зниження її конкурентоспроможності, браку обігових коштів, фізичного та морального зносу основних засобів, диспропорцій виробничих потужностей, порушення відтворювального процесу. На кінець 2010 р. знос ОЗ у переробній промисловості досяг 66,8 %, а в машинобудуванні – 70,1 % незважаючи на перевищення вартості введених у дію нових ОЗ над вартістю ліквідованих ОЗ. Все це, в свою чергу, призвело до зниження віддачі від обладнання, стрімкого зростання рівня витрат на ОЗ підприємств машинобудування. Подолання кризових явищ все більше залежить від ефективного управління всіма видами ресурсів, у тому числі ОЗ та їхнім використанням. Особливого значення набувають виявлення і використання організаційних та управлінських резервів підвищення ефективності використання й оновлення ОЗ.

Проблеми використання й оновлення ОЗ, ефективності відповідних процесів знайшли відображення в наукових роботах вітчизняних і зарубіжних вчених: Т. Г. Беня, Б. В. Воскресенської, О. І. Дація, І. П. Житньої, Є. П. Житнього, І. Кожневської, П. А. Орлова, В. В. Пакуліна, Л. П. Суздальцевої, Н. В. Шемякіної, А. Д. Шеремета та ін. Питання інвестиційного, інноваційного та інформаційного забезпечення процесів оновлення ОЗ досліджувалися у роботах О. І. Амоші, В. М. Гриньової, С. Б. Довбні, Т. І. Лепейко, В. С. Пономаренка, І. Л. Сазонця, О. М. Сазонець, О. М. Ястремської та ін. Витрати як об'єкт управління розглянуто у роботах Л. А. Бренстейна, С. О. Волонцевич, М. Г. Грещака, О. С. Коцюби, В. Ю. Ларікова, В. В. Леонтєєва, В. Ф. Палія, Ж. Рішара, Д. Г. Сігел, А. В. Череп, Д. К. Шим та ін. Питанням управління ОЗ приділили увагу Р. О. Бившев, І. А. Маркіна, М. В. Матвієнко, О. І. Фурсов та ін.

Аналіз існуючих наукових досліджень відносно системного управління ОЗ, зокрема їхнім використанням та оновленням за критерієм витрат, показав, що в науковій літературі цим питанням достатньої уваги не приділялося. У зв'язку з цим виникла необхідність продовження досліджень з науково-обґрунтованої розробки основних складових системи управління використанням та оновленням ОЗ, оцінки впливу дії кожної складової системи на ефективність управління ОЗ. Актуальність і недостатня розробленість зазначених питань зумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мету, задачі та логіко-структурну побудову.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара за темою «Створення форм і методів господарювання з урахуванням ролі людського фактору (методи і моделі)» (№ держаної реєстрації 0103U000548), в межах якої автором проведено аналіз взаємозв'язків якості персоналу та ефективності використання та оновлення ОЗ підприємств, сформульовано рекомендації щодо підвищення ефективності цих

процесів завдяки оптимізації впливу людського фактора.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є подальший розвиток теоретичного і методичного забезпечення формування системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств машинобудування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення функціонування її складових. Реалізація цієї мети зумовила постановку та вирішення таких задач:

узагальнити характерні риси засобів праці при розкритті змісту економічної категорії «основні засоби» й уточнити класифікацію ОЗ;

проаналізувати генезис основних теоретичних і науково-методичних підходів до ефективного використання та оновлення ОЗ підприємств, виявити невирішені управлінські проблеми, пов'язані з цими процесами;

удосконалити систему управління використанням та оновленням ОЗ як фактора підвищення ефективності управлінських процесів на підприємстві;

визначити тенденції використання та оновлення ОЗ промислових підприємств України в цілому та Дніпропетровської області зокрема як об'єкта управління в системі управління використанням та оновленням ОЗ;

виявити особливості функціонування складових керуючої підсистеми системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств машинобудівного комплексу Дніпропетровської області, обґрунтувати необхідність її удосконалення;

розробити рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування складових системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств машинобудування на підставі гармонізації бухгалтерського й управлінського обліку;

удосконалити методичні положення щодо оцінки ефективності використання ОЗ із урахуванням зміни вартості грошей у часі;

розробити методичне забезпечення щодо оцінювання ефективності управління використанням та оновленням ОЗ у системі управління цими процесами за критерієм витрат.

Об'єкт дослідження – процеси використання та оновлення ОЗ промислових підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні положення та методичне забезпечення функціонування системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств машинобудування в сучасних економічних умовах.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої в роботі мети було використано такі методи дослідження: *абстрактно-логічний метод, системний підхід, аналіз і синтез* – для формування системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств; *структурно-логічний аналіз* – для побудови логіки та структури дослідження; *статистичний аналіз* – для визначення інституційних тенденцій і результативності соціально-економічного розвитку країни, процесів використання та оновлення ОЗ; *анкетування* – для проведення опитування керівного складу підприємств про стан і пріоритети розвитку складових системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств; *факторний аналіз* – для виявлення груп показників, які формують сукупну величину ефективності управління використанням та оновленням ОЗ; *типологізації* – для класифікації груп витрат на ОЗ; *графічний* – для наочного та схематичного зображення теоретичних і практичних результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження стали праці видатних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, фахівців з питань ОЗ, витрат підприємства; законодавчі акти, соціально-економічні нормативні документи з питань регулювання витрат на випуск продукції, розвитку податкової системи; інформаційні матеріали з мережі Internet; дані офіційної статистики; статистична звітність підприємств машинобудування Дніпропетровської області; первинні матеріали, зібрані автором особисто.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

удосконалено:

систему управління використанням та оновленням ОЗ підприємства, що підвищує якість координації управлінських рішень завдяки створенню центру відповідальності за витрати на ОЗ, яка, на відміну від існуючих, заснована на концепції контролінгу;

методичне забезпечення щодо оцінювання ефективності управління основними засобами підприємства, що, на відміну від існуючих, базується на запропонованому індикаторі ефективності їх використання та оновлення – коефіцієнті фондозатратності та застосуванні факторного аналізу управління витратами на ОЗ машинобудівного підприємства;

класифікацію видів ОЗ за ознакою їх використання, в якій, на відміну від існуючих, групу ОЗ, що знаходяться у запасі, запропоновано замінити такими групами: діючих ОЗ, що не використовуються; недіючих ОЗ, які законсервовані, знаходяться у ремонті або не діють з інших причин, що дає можливість оцінювати ефективність ОЗ з урахуванням їхнього поділу на групи за використанням;

методичні положення щодо оцінки ефективності використання ОЗ, яка, на відміну від існуючих, заснована на дисконтуванні вартості складових показників ефективності використання ОЗ (фондорентабельності) та при аналізі й плануванні цих показників враховує зміну вартості грошей у часі;

дістали подальшого розвитку:

формування інваріантного ядра характерних рис категорії «основні засоби», що, на відміну від існуючих, визначають її зміст завдяки використанню сукупності таких ознак, як: перенесення вартості ОЗ на готовий продукт, термін їхнього функціонування, знаходження у виробника, характер зносу, функціонування у фазі виробництва, авансування капіталу, участь у процесі виробничої діяльності, роздвоєння вартості ОЗ, умови їхньої заміни внаслідок зносу, що дає можливість відокремити їх від основного капіталу, оборотних засобів і здійснювати ефективне управління ОЗ;

класифікація видів витрат на ОЗ, в якій, на відміну від існуючих, склад витрат на ОЗ згруповано за такими ознаками: виробничий ресурс, що викликав витрати; стадія життєвого циклу ОЗ; об'єкти ОЗ у бухгалтерському обліку; групи ОЗ у податковому обліку, період виникнення та взяття витрат на ОЗ на облік; джерело та можливість відшкодування витрат на ОЗ у звітному періоді; вплив витрат на ОЗ на збільшення балансової вартості; характер участі ОЗ у виробничому процесі; виробнича, технологічна, управлінська, вікова структура ОЗ, та яка спрямована на забезпечення єдності методології обліку витрат і підвищення якості прийняття управлінських рішень щодо використання та оновлення ОЗ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені теоретико-методичні положення доведені до рівня практичних рекомендацій щодо забезпечення своєчасного контролю за формуванням витрат на ОЗ, раціонального їх використання та своєчасного оновлення і дозволяють особам, що приймають рішення, більш повно використовувати внутрішньовиробничі резерви підприємства, підвищуючи рівень його прибутковості й ефективності діяльності в цілому.

Запропоновані в дисертації висновки та рекомендації мають прикладний характер і реалізовані в практиці діяльності машинобудівних підприємств України. Методичні розробки автора відносно визначення ефективності використання ОЗ впроваджені у роботі ЗАТ «Укрспецконструкція» (акт про впровадження № 10/02-1 від 10.02.2006 р.); методичні положення щодо планування ефективності використання ОЗ з урахуванням зміни вартості грошей у часі впроваджено у діяльність ДП ВО «ПМЗ ім. О. М. Макарова» (довідка про впровадження № 184/1978 від 15.11.2010 р.).

Основні результати розробок автора використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара при викладанні дисциплін «Економіка машинобудівних підприємств», «Економіка та організація виробництва», «Менеджмент» (довідка про використання у навчальному процесі № 86-552-122 від 07.09.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі теоретичні та практичні результати, викладені в роботі, одержані автором особисто. З наукових праць, які опубліковано у співавторстві, в дисертації використано лише ті положення, що є результатом самостійної роботи здобувача. Внесок автора в роботи, виконані у співавторстві, наведено у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки та положення роботи оприлюднено на 18 конференціях, у тому числі, на I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (Черкаси, 2002 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління» (Київ, 2003 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Держава та ринок: стратегія внутрішнього розвитку промислових регіонів» (Маріуполь, 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в регіоні» (Жовті Води, 2005 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інвестиційні стратегії підприємств України на міжнародних товарних та фінансових ринках» (Дніпропетровськ, 2006 р.); VII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Науковий потенціал 2011» (Київ, 2011 р.); XI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (Тернопіль, 2011 р.); підсумкових наукових семінарах професорсько-викладацького складу кафедри менеджменту та туризму Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Публікації. Основні результати і висновки дисертації опубліковані в 28 наукових працях, серед яких 9 статей у наукових фахових виданнях, 18 доповідей та матеріалів конференцій, 1 стаття в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 7,26 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 6,05 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів,

висновків, списку використаних джерел і додатків. Роботу викладено на 239 сторінках машинописного тексту, в тому числі на 176 сторінках розміщено основний текст, на 30 сторінках – список використаних джерел з 276 найменувань, на 23 сторінках – 6 додатків. Текст дисертації містить 29 рисунків, з яких 1 займає 1 повну сторінку і 27 таблиць, з яких 8 займають 9 повних сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо апробації результатів дисертації та їх оприлюднення.

У першому розділі – «Теоретичні та методичні основи управління використанням та оновленням основних засобів промислових підприємств» – узагальнено теоретичні основи сутності ОЗ як економічної категорії, наведено їхню класифікацію, проаналізовано еволюцію основних теоретичних і науково-методичних підходів щодо ефективного використання та оновлення ОЗ підприємств, удосконалено систему управління використанням та оновленням ОЗ підприємств як фактора підвищення ефективності управління підприємством у цілому.

Рівень розвитку економіки країни залежить головним чином від якості та кількості залучених у виробництво ресурсів, зокрема ОЗ, їх ефективного використання та оновлення. Основні засоби є основою економічного потенціалу підприємства, зумовлюють його виробничу потужність і технічний рівень та, як наслідок, ефективність діяльності підприємства загалом.

Зміст категорії «основні засоби» формувався у процесі еволюції економічної науки. Дослідження визначень категорії «основні засоби» («основні фонди», «основний капітал», «засоби праці») дало змогу сформувати інваріантне ядро характерних рис ОЗ завдяки використанню в їх трактуванні сукупності таких ознак, як перенесення вартості ОЗ на готовий продукт (здійснюється частинами, шляхом амортизації), термін їх функціонування (більше одного виробничого циклу, в практиці українського законодавства – понад 365 днів), знаходження у виробника (ОЗ забезпечують одержання прибутку, не залишаючи свого власника), характер зносу (зміна корисних властивостей ОЗ у часі відбувається повільно протягом тривалого часу), авансування капіталу (одноразово), участь у процесі виробничої діяльності (багаторазово), роздвоєння вартості ОЗ (одна частина включена у ціну виготовленого продукту у вигляді амортизаційних відрахувань, разом із товаром переходить у грошову форму, інша частина залишається у сфері виробництва до подальшого зносу), умови їх заміни внаслідок зносу (можуть бути замінені цілком або частково за рахунок коштів амортизаційного фонду по досягненні ліквідаційної вартості). Використання інваріантного ядра характерних рис дозволило комплексно підійти до розгляду категорії ОЗ, визначити їх природу, уникнути протиставлення термінів «основні фонди» і «основні засоби», відокремити термін «основні засоби» від термінів «основний капітал», «оборотні засоби».

При здійсненні класифікації ОЗ за використанням у роботі запропоновано групу ОЗ, що знаходяться в запасі, приєднати до групи діючих ОЗ (знаходяться у працездатному стані та не використовуються (простояють)) або групи недіючих (знаходяться у непрацездатному стані, бо законсервовані, перебувають у запасі або знаходяться у ремонті, не діють з інших причин) (рис. 1). Використання такої класифікації дозволить приймати більш обґрунтовані управлінські рішення щодо ОЗ.

Узагальнення сучасних теоретичних підходів до використання та оновлення ОЗ дозволило виявити, що основними показниками, за допомогою яких оцінюється ефективність використання ОЗ, є показники фондоємності, фондівіддачі,

фондоозброєності та фондорентабельності, оновлення – показники зносу, вибуття й оновлення.

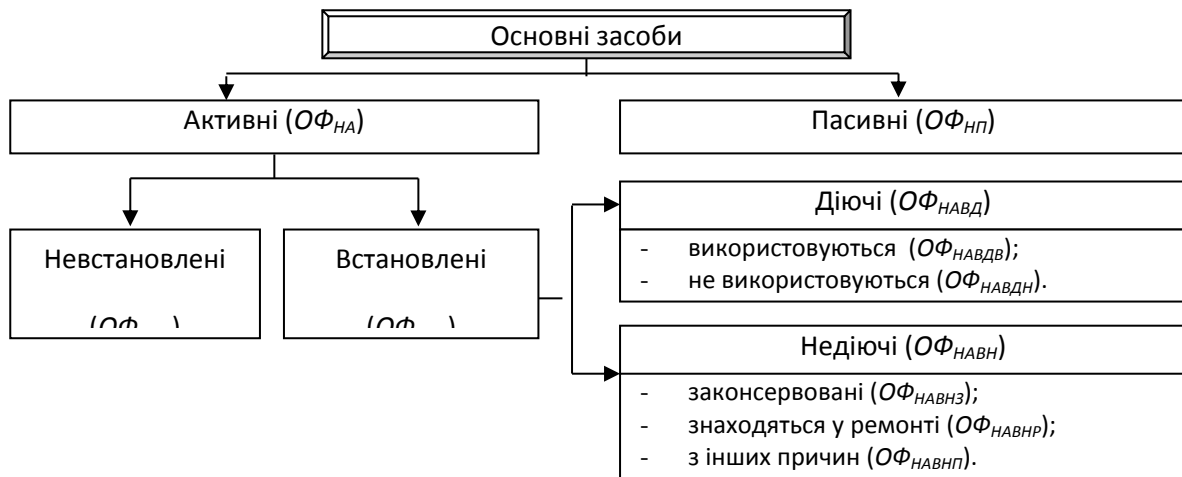

Рис. 1. Класифікація ОЗ за їхнім використанням

У дисертації виявлено недоліки та проблемні питання в теоретичних положеннях та методичному забезпеченні управління та аналізу використання та оновлення ОЗ, яким не приділяється достатня увага в сучасних умовах, а саме: 1) нечітке формулювання цілей аналізу, відсутність методики комплексного аналізу економічного використання та оновлення ОЗ; 2) наявність великого різноманіття способів оцінки ефективності діяльності й використання та оновлення ОЗ, зосередженість на техніці розрахунку окремих показників, відсутність економічного трактування результатів, опису сфери практичного застосування; 3) нечітке визначення при аналізі впливу на загальні результати господарської діяльності подій з ОЗ; відсутність комплексного показника, який би враховував витрати на використання та оновлення ОЗ; 4) неврахування в аналізі ОЗ, що не використовуються з різних причин; 5) неврахування в оцінці показників використання та оновлення ОЗ фактору часу.

Аналіз спеціалізованої літератури з питань управління виробничими ресурсами промислових підприємств показав відсутність єдиної думки відносно побудови системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств. Це пов'язано насамперед з тим, що одні й ті самі складові системи управління ОЗ у різних дослідників мають різні назви, не існує єдиної думки щодо їхнього виокремлення за певними критеріями. Все це створює значні методичні труднощі щодо дослідження процесу ефективного управління використанням та оновленням ОЗ підприємств. У роботі доведено, що підвищення ефективності використання та оновлення ОЗ підприємств без погляду на ці процеси з системних позицій неможливе.

У роботі управління використанням та оновленням ОЗ представлено як систему, що має входи і виходи, складається з керуючої та керованої підсистем, а також зазнає впливу факторів з боку факторів зовнішнього середовища. З позиції кібернетичного підходу в системі управління використанням та оновленням ОЗ підприємств машинобудування виділено такі складові (рис. 2).

Сформована система управління використанням та оновленням ОЗ (рис. 2) заснована на концепції контролінгу з орієнтацією на координацію діяльності підрозділів підприємства та покладена в основу обґрунтованого й розробленого методичного забезпечення для управління ОЗ, яке базується на застосуванні методів

управління та різнопланових управлінських аналітичних, облікових й планових інструментах.

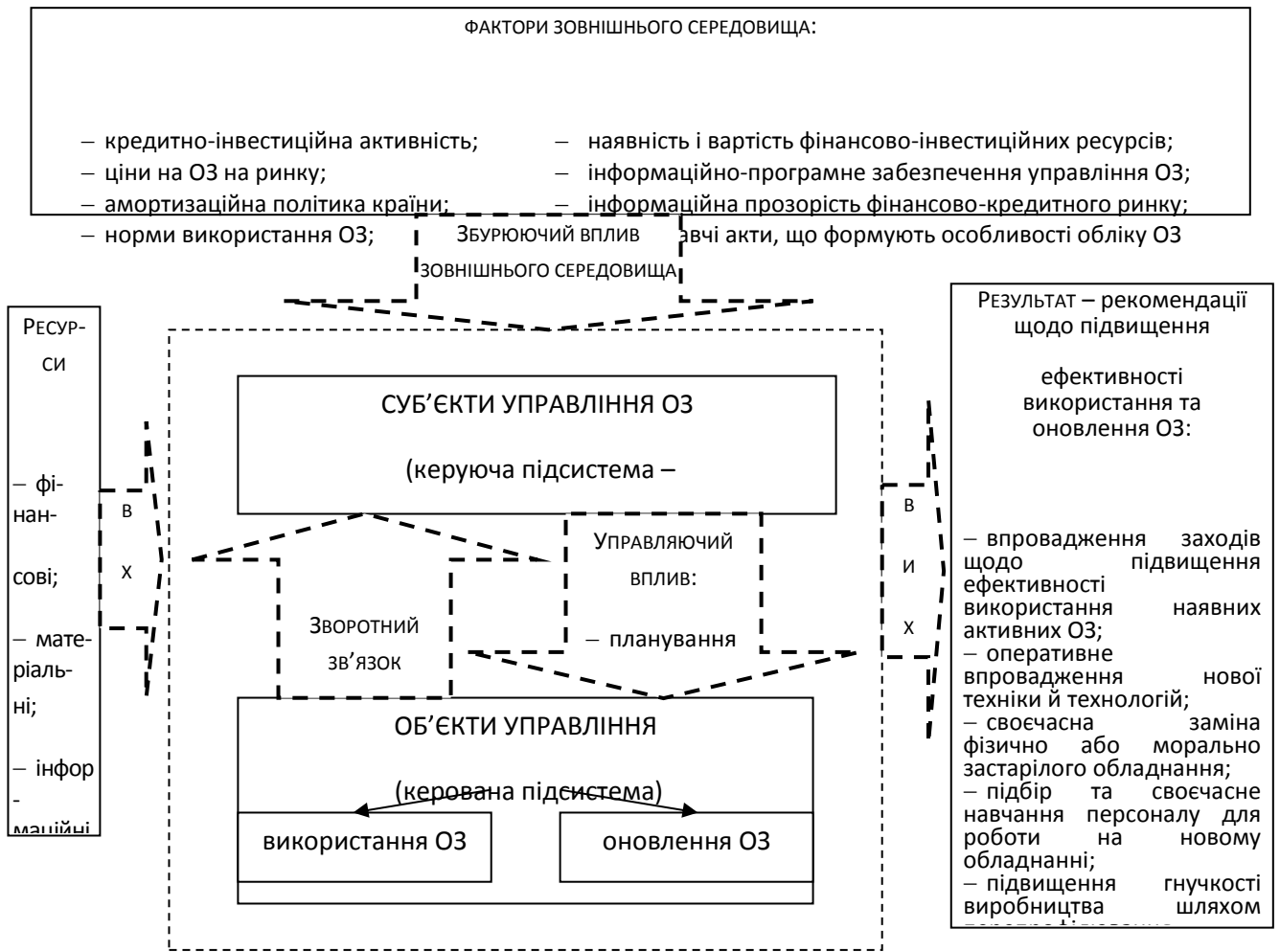

Рис. 2. Система управління використанням та оновленням ОЗ підприємства машинобудування

У другому розділі – «Аналіз системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств машинобудування України» – проаналізовано сучасний стан, динаміку використання та оновлення ОЗ промислових і машинобудівних підприємств України в цілому та Дніпропетровського регіону зокрема, виявлено особливості функціонування керуючої підсистеми системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств машинобудування, обґрунтовано необхідність її удосконалення.

Встановлено, що на частку ОЗ підприємств машинобудування припадає 14 % ОЗ промисловості. В їх структурі основну частку займають будівлі та споруди, майже половина устаткування перевищила 20-річний термін експлуатації.

Визначено тенденції використання ОЗ промислових і машинобудівних підприємств України в цілому та Дніпропетровської області зокрема протягом 2001-2009 рр. як керованої підсистеми в загальній системі управління ОЗ: 1) зростання економіки виявилось у зростанні вартості ОЗ, що обумовлено зміною їхньої вартості та кількісного складу; 2) рівень фондівддачі зростає через перевищення темпів зростання вартості реалізованої продукції над темпами зростання вартості ОЗ; 3)

найбільш фондоемною з галузей промисловості є добувна промисловість (у 2002 р. значення фондоемності досягло понад 3 грн/грн); 4) зростання фондоозброєності як в цілому, так і за окремими галузями промисловості обумовлене не стільки зростанням вартості ОЗ, скільки постійним скороченням чисельності найманого персоналу; 5) зростання фондорентабельності обумовлене перевищенням темпів зростання чистого прибутку над темпами зростання вартості ОЗ, а її зниження – погіршенням фінансових результатів діяльності промислових підприємств. Підприємства машинобудування мають ОЗ, що не використовуються з різних причин (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка середньої величини частки обладнання, що законсервоване та не використовується, у загальному обсязі обладнання підприємств машинобудування Дніпропетровської області

В роботі виявлено, що тенденцією оновлення ОЗ протягом 2001–2009 рр. є перевищення темпів зносу ОЗ над темпами їх оновлення, спостерігається відповідне накопичення зносу ОЗ як на промислових, так і на машинобудівних підприємствах.

Причинами цих негативних тенденцій є такі: невідповідність інвестиційних вкладень у своєчасне оновлення ОЗ інвестиційним потребам, депресивні явища у фондозабезпечуючих та фондоспоживчих галузях; обмежений доступ суб'єктів підприємництва до кредитів, відсутність чіткої інвестиційної політики та механізму її реалізації; відсутність системного підходу як у суб'єктів підприємницької діяльності, так і в держави до управління та регулювання використанням та оновленням ОЗ.

Як систему досліджено управління використанням та оновленням ОЗ на 6 підприємствах машинобудування Дніпропетровської області. В процесі моніторингу системи управління використанням та оновленням ОЗ проведено аудит її складових, вказаних на рис. 2, та виявлено такі особливості: 1) закони та принципи системного управління ОЗ на більшості підприємств порушуються; 2) на підприємствах практично не призначають співробітників, діяльність яких повністю присвячена управлінню ОЗ, а питання, які виникають щодо ОЗ, вирішуються співробітниками поряд з іншою роботою; 3) цілі управління ОЗ не досягаються; 4) застосування методів управління обмежується неналежним веденням обліку й іншими факторами; 5) такі функції управління ОЗ, як планування, організація, мотивація, контроль на підприємствах виконуються обмеженим колом співробітників (табл. 1.); 6) найбільш значущими зовнішніми факторами, які необхідно враховувати в управлінні

ОЗ, є податкове законодавство, інвестиційна активність, наявність і вартість інвестиційних ресурсів, інформаційна прозорість ринку тощо; 7) ефективному функціонуванню системи управління ОЗ заважає відсутність налагоджених взаємозв'язків між підрозділами підприємства.

Таблиця 1

Виконання функцій управління використанням та оновленням основних засобів на досліджуваних підприємствах машинобудування, %

Функції з управління ОЗ	Підрозділи, посадові особи											
	Керівник підприємства	Заступник керівника	Бухгалтерія	Планово-економічний відділ	Відділ збуту	Відділ маркетингу	Головний технолог	Головний механік	Фінансово-аналітичний відділ	Відділ капітального будівництва	Головний енергетик	Юридичний відділ
Планування	33*	50	100	100	-**	-	33	100	100	67	50	17
Організація	17	17	-	-	-	-	17	83	-	-	-	-
Мотивація	0	17	33	17	-	-	-	-	-	-	-	-
Контроль	83	83	-	67	-	-	-	-	100	-	-	-

* Розраховано як відношення кількості позитивних відповідей («так») до загальної кількості відповідей опитуваних осіб керівного складу підприємств за результатами анкетування; ** функція не виконувалася

Оскільки витрати на функціонування зношених ОЗ та вартість їхнього оновлення на сучасні засоби у порівнянні з тими, що вибули внаслідок морального старіння не відповідають потребам, у роботі запропоновано посилити контроль за ефективністю використання та оновлення ОЗ за критерієм витрат на підставі створення центру відповідальності за витрати на ОЗ.

У дисертаційному дослідженні центр відповідальності за витрати на ОЗ пропонується зосередити в фінансово-аналітичному відділі з призначенням відповідальної особи, у посадові обов'язки якої вводиться обов'язок контролю за дотриманням функцій управління ОЗ всіма підрозділами підприємства. Задля його функціонування запропоновано розподіл обов'язків щодо ОЗ між співробітниками та службами підприємства. Оцінка доцільності створення та функціонування центру здійснювалася шляхом порівняння величини зменшення витрат на ОЗ з витратами на функціонування центру.

У роботі запропонована формалізована послідовність управління ОЗ (рис. 4). Її використання дозволить вирішувати питання ефективного розподілу витрат на процеси з ОЗ, що підвищить якість відповідних управлінських рішень.

У третьому розділі – «Удосконалення складових системи управління використанням та оновленням основних засобів підприємств машинобудування» – запропоновано основні напрямки удосконалення складових системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств; удосконалено методичні положення щодо оцінки ефективності використання ОЗ з урахуванням зміни вартості грошей у часі; розроблено методичне забезпечення щодо оцінювання ефективності управління використанням та оновленням ОЗ у системі управління цими процесами за критерієм витрат.

Для підвищення дієвості й ефективності функціонування складових системи управління використанням та оновленням ОЗ, заснованій на концепції контролінгу, та гармонізації бухгалтерського й управлінського обліку ОЗ

запропоновано на регулярній основі проводити моніторинг реформування законодавчої бази, спрямовувати розвиток інформаційної системи управління ОЗ на задоволення потреб в інформації про ОЗ; ввести облікові реєстри витрат на ОЗ та створити організаційні можливості щодо накопичення інформації за ними.

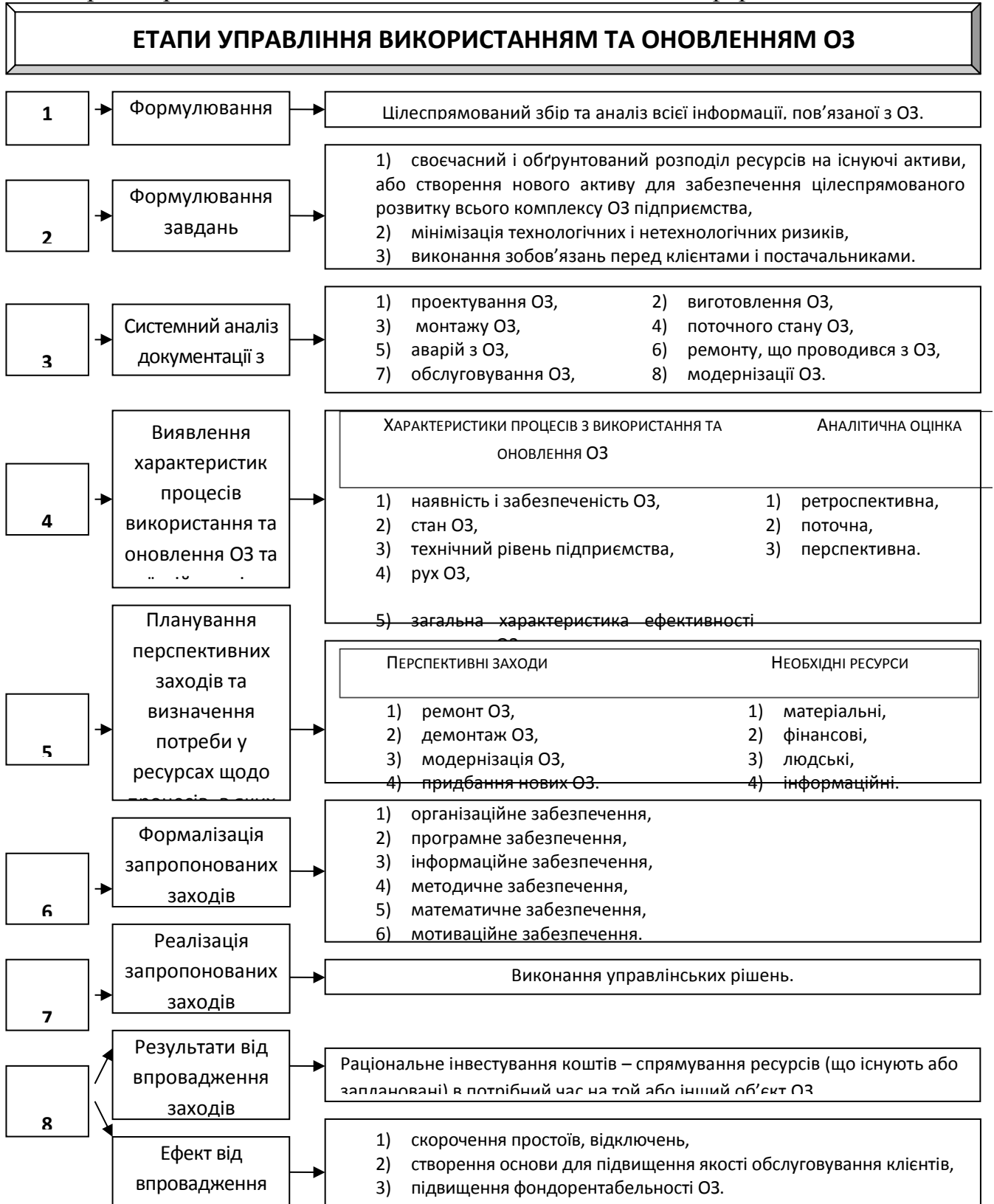

Рис. 4. Етапи управління використанням та оновленням ОЗ

За допомогою створення відповідних облікових реєстрів пропонується розмежовувати витрати на ОЗ по різних групах витрат, що дозволить підвищити ефективність контролю за ними та поліпшити якість управлінських рішень відносно ОЗ підприємства. При використанні інформаційно-аналітичних облікових програмних продуктів, таких як 1-С Бухгалтерія, пропонується створювати спеціальні облікові реєстри, що допоможуть враховувати витрати, які робить суб'єкт господарювання у зв'язку із функціонуванням та оновленням ОЗ.

На підставі проведених досліджень доведено необхідність застосування в управлінні використанням та оновленням ОЗ підприємств інструментарію аналітичного, адміністративно-правового і соціально-психологічного методів управління, методів економіко-математичного моделювання.

Відповідно до удосконаленої класифікації видів ОЗ за ознакою їхнього використання (рис. 1) у роботі проведено моделювання показників ефективності використання ОЗ з урахуванням такої типологізації:

$$\Phi_{ВНАВД} = V_{\Pi} / (\overline{ОФ}_{НАВ} - \overline{ОФ}_{НАВДН} - \overline{ОФ}_{НАВНЗ} - \overline{ОФ}_{НАВНР} - \overline{ОФ}_{НАВНП}), \quad (1)$$

$$\Phi_{СНАВД} = (\overline{ОФ}_{НАВ} - \overline{ОФ}_{НАВДН} - \overline{ОФ}_{НАВНЗ} - \overline{ОФ}_{НАВНР} - \overline{ОФ}_{НАВНП}) / V_{\Pi}, \quad (2)$$

$$\Phi_{ОЗНАВД} = (\overline{ОФ}_{НАВ} - \overline{ОФ}_{НАВДН} - \overline{ОФ}_{НАВНЗ} - \overline{ОФ}_{НАВНР} - \overline{ОФ}_{НАВНП}) / Ч, \quad (3)$$

$$\Phi_{РНАВД} = \Pi / (\overline{ОФ}_{НАВ} - \overline{ОФ}_{НАВДН} - \overline{ОФ}_{НАВНЗ} - \overline{ОФ}_{НАВНР} - \overline{ОФ}_{НАВНП}), \quad (4)$$

де $\overline{ОФ}_{НАВ}$ – середньорічна вартість наявних активних встановлених ОЗ, грн; $\overline{ОФ}_{НАВДН}$ – середньорічна вартість наявних активних встановлених діючих ОЗ, що не використовуються, грн; $\overline{ОФ}_{НАВНЗ}$ – середньорічна вартість наявних активних встановлених недіючих законсервованих ОЗ, грн; $\overline{ОФ}_{НАВНР}$ – середньорічна вартість наявних активних встановлених недіючих ОЗ, що знаходяться у ремонті, грн; $\overline{ОФ}_{НАВНП}$ – середньорічна вартість наявних активних встановлених ОЗ, що не діють з інших причин, грн; $\Phi_{ВНАВД}$ – фондвіддача наявних активних встановлених діючих ОЗ, грн/грн; $\Phi_{СНАВД}$ – фондоемність наявних активних встановлених діючих ОЗ, грн/грн; $\Phi_{ОЗНАВД}$ – фондоозброєність наявних активних встановлених діючих ОЗ, грн/грн; $\Phi_{РНАВД}$ – фондорентабельність наявних активних встановлених діючих ОЗ, грн/грн; V_{Π} – обсяг реалізованої продукції підприємства, грн; $Ч$ – чисельність осіб, які працюють підприємстві, осіб; Π – чистий прибуток від реалізації продукції, грн.

Розроблені моделі (1) – (4), по-перше, виступають інструментом прогнозування рівня використання та оновлення ОЗ, рівня загальної ефективності діяльності підприємства, що суттєво підвищує якість рішень з управління ОЗ, по-друге, є основою для розробки інформаційної підтримки відповідних розрахунків.

На підставі проведених емпіричних досліджень та вивчення практики функціонування українських підприємств доведено необхідність врахування в оцінці показників ефективності використання ОЗ фактора часу. Відповідно до удосконалених методичних положень щодо оцінки ефективності використання ОЗ, при розрахунку

показників ефективності використання ОЗ, зокрема фондорентабельності Φ_{PE} , запропоновано за допомогою методу чистої теперішньої вартості величину прибутку приводити до єдиної бази розрахунку на момент часу оцінки t_0 за формулою:

$$\Phi_{PEt_0} = \Pi_n \times 1/(1 + r/100)^n \times 1/O\Phi_{\Pi} \quad (5),$$

де Φ_{PEt_0} – фондорентабельність ОЗ на момент часу t_0 (початкова дата проведення оцінки), грн / грн; Π_{Π} – чистий прибуток на момент t_{Π} (дату проведення оцінки), грн; $1/(1 + r/100)^n$ – коефіцієнт дисконтування вартості показника, який оцінюється, що дозволяє врахувати її зміну в часі; r – ставка дисконту, що враховує і інфляцію, і ризик, у відсотках; n – кількість періодів між датою оцінки t_n , які відокремлюють теперішню та майбутню дати показників, що оцінюються; $O\Phi_{\Pi}$ – первісна вартість ОЗ на момент часу t_0 , грн.

Вказане методичне положення дозволяє підвищити точність оцінки результатів роботи машинобудівного підприємства та пропонується до застосування в аналізі фондорентабельності у таких випадках: на теперішній момент часу або на будь-який інший момент часу випадку одноразової інвестиції, що була здійснена на початок моменту планування або на будь-який інший момент планування; на теперішній момент часу або на будь-який інший момент часу у випадку, коли інвестиції в ОЗ здійснюються не одноразово, а протягом часу декілька разів за період планування. Коли початковим моментом оцінки є будь-який момент, відмінний від теперішнього, то необхідно враховувати зміну вартості ОЗ внаслідок зносу (амортизації). Аналогічний підхід може бути застосований при розрахунку інших показників використання та оновлення ОЗ.

Удосконалено методичне забезпечення оцінювання ефективності управління використанням та оновленням ОЗ підприємств за критерієм витрат на підставі розрахунку запропонованого показника фондозатратності Φ_3 , що відображує, яка частка витрат на ОЗ припадає на 1 грн вартості ОЗ:

$$\Phi_3 = Z_{O\Phi} / O\Phi, \quad (6)$$

де $Z_{O\Phi}$ – витрати на використання та оновлення ОЗ, грошових одиниць.

У роботі проведено систематизацію та здійснено класифікацію витрат на використання та оновлення ОЗ за такими ознаками: ресурс, що викликав витрати на ОЗ; стадія життєвого циклу ОЗ та напрямок вкладення капіталу; об'єкти ОЗ у бухгалтерському обліку; групи ОЗ у податковому обліку; період виникнення та взяття на облік згідно з даними бухгалтерського та податкового обліку; джерело відшкодування витрат у звітному періоді; вплив на збільшення балансової вартості ОЗ; відношення та характер участі ОЗ у виробничому процесі; виробнича структура ОЗ; технологічна структура ОЗ; управлінська структура ОЗ; вікова структура ОЗ; відшкодування у поточному періоді. Подана класифікація є основою для ефективного управління ОЗ підприємств машинобудування та скорочення витрат на їх використання та оновлення.

Показник фондозатратності є індикатором ефективності управління основними

виробничими засобами та використовується для вирішення таких задач дослідження: при оцінці ефективності використання і оновлення ОЗ; для загальної характеристики рівня роботи підприємства; для визначення вигідності виробництва продукції усіма виробничими засобами або окремими їхніми видами; для планування потреби в ОЗ.

При управлінні поточними витратами на виробництво продукції з метою вибору варіанта використання та оновлення ОЗ за критерієм мінімальних витрат на ОЗ у роботі за допомогою методу факторного детермінованого аналізу виокремлено фактори, що впливають на величини Z_{OF} та \overline{OF} , що дозволило визначити ступінь впливу кожного з них на величину фондозатратності Φ_3 (рис. 5).

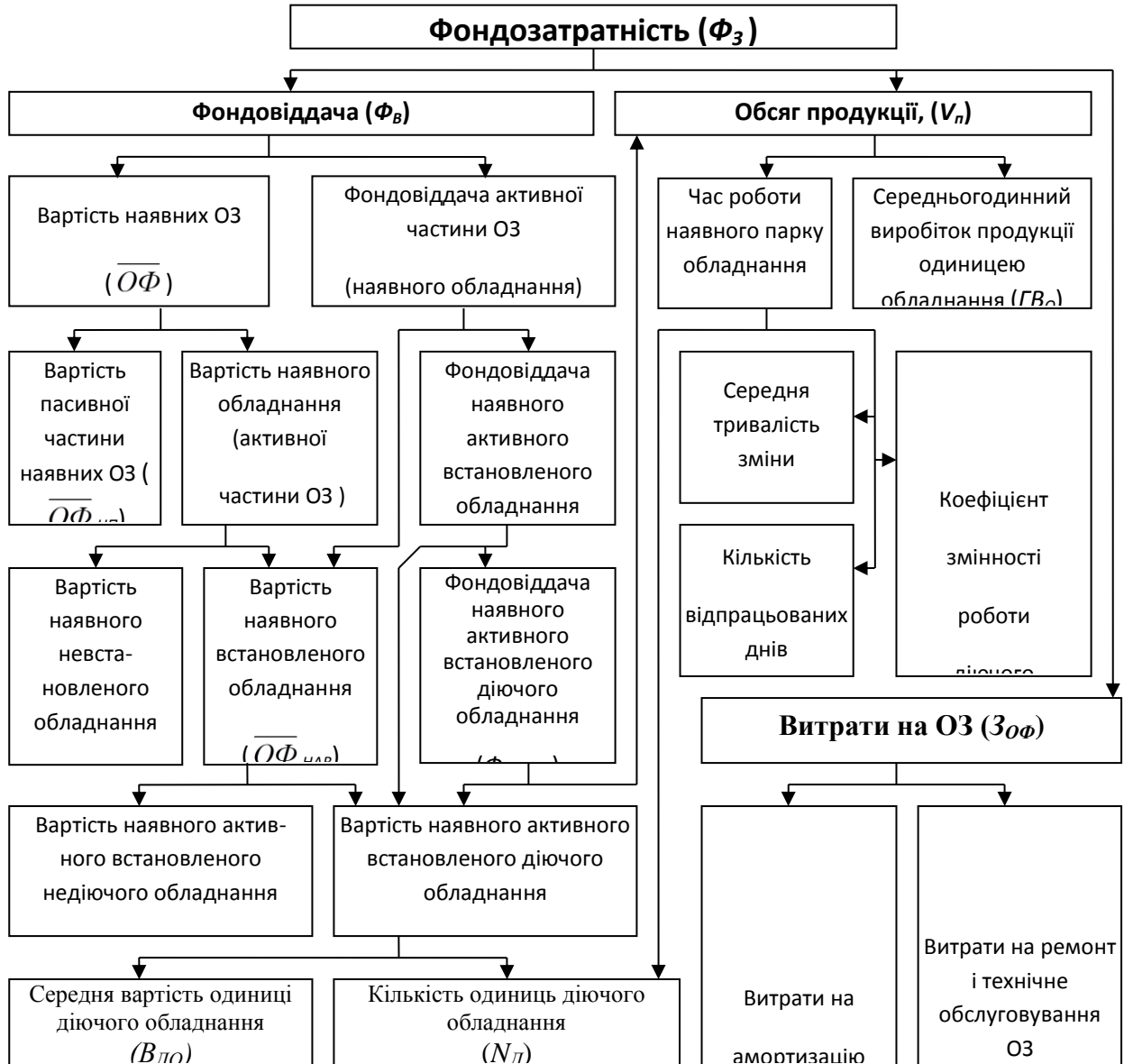

Рис. 5. Детермінована факторна система фондозатратності ОЗ

Побудовано факторну модель фондозатратності, що є інструментом факторного детермінованого аналізу визначення впливу показників на зміну фондозатратності:

$$\Phi_3 = \frac{K_{\text{воф}} \times ПВ_{\text{на оф}} \times ПВ_{\text{нав оф}} \times ПВ_{\text{на в д оф}} \times K_{\text{зм}} \times Д \times Т_{\text{зм}} \times ГВЛ_0}{B_{\text{до}}}, \quad (7)$$

де $K_{BO\Phi}$ – коефіцієнт витрат на ОЗ у вартості продукції; $ПВ_{НА\ O\Phi}$ – питома вага активної частини ОЗ (наявного обладнання) у вартості наявних ОЗ; $ПВ_{НАВ\ O\Phi}$ – питома вага вартості наявного активного встановленого обладнання у вартості наявних активних ОЗ (обладнання); $ПВ_{НАВД\ O\Phi}$ – питома вага вартості наявного активного встановленого діючого обладнання у вартості наявного активного встановленого обладнання; $K_{ЗМ}$ – коефіцієнт змінності, що враховує кількість змін у робочому дні; $Д$ – кількість відпрацьованих днів за період, дні; $T_{ЗМ}$ – середня тривалість зміни, год.; $ГВ_О$ – середній виробіток продукції за 1 машино-год. роботи обладнання, грн; $В_{ДО}$ – середня вартість одиниці діючого обладнання, грн.

Таким чином, удосконалена система управління використанням та оновленням ОЗ, сформована на основі концепції контролінгу, розроблене її методичне та модельне забезпечення дають можливість своєчасно діагностувати проблеми неефективного використання та оновлення ОЗ підприємств машинобудування, визначати джерела та шляхи підвищення якості управління ОЗ. Створення центру відповідальності за витрати на ОЗ дозволяє підвищити ступінь керованості процесів використання та оновлення ОЗ завдяки координації управлінських зусиль підрозділів підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено актуальне науково-практичне завдання з удосконалення теоретичних і методичних положень щодо управління використанням та оновленням ОЗ промислових підприємств, зокрема машинобудівної галузі. Основні висновки і результати дослідження полягають у такому.

1. На підставі аналізу сучасних підходів сформовано інваріантне ядро характерних рис, що визначають сутність категорії «основні засоби» на підставі таких ознак: перенесення вартості ОЗ на готовий продукт, термін їхнього функціонування, знаходження у виробника, характер зносу, функціонування у фазі виробництва, авансування капіталу, участь у процесі виробничої діяльності, роздвоєння вартості ОЗ, умови їхньої заміни внаслідок зносу. Таке узагальнення дозволило розглянути категорію «основні засоби» з системних позицій і відокремити її від категорій «основний капітал», «оборотні засоби».

Дослідження класифікації видів ОЗ за ознакою їхнього використання дозволило виявити, що їх типологізація не відповідає умовам використання ОЗ, тому в роботі запропоновано групу ОЗ, що знаходяться у запасі, замінити такими групами: діючі ОЗ, що не використовуються; недіючі з різних причин ОЗ. Цей поділ дає можливість оцінювати ефективність ОЗ з урахуванням їхнього поділу за використанням.

2. Дослідження еволюції теоретичних і науково-методичних підходів до ефективного використання та оновлення ОЗ підприємств дозволило зробити висновок про складноструктурованість цих процесів. Виходячи з цього, існуючі теоретико-прикладні дослідження мають вузько спрямований характер, особливістю якого є дослідження окремих складових процесу використання та оновлення ОЗ. Доведено, що сучасний етап розвитку внутрішнього менеджменту промислового

підприємства вимагає системного погляду на процеси використання та оновлення ОЗ.

3. Удосконалено систему управління використанням та оновленням ОЗ підприємства, засновану на концепції контролінгу, що спрямована на координацію діяльності підприємства. Визначено керуючу підсистему – фінансово-аналітичний підрозділ підприємства, тобто співробітники підприємства, що справляють цілеспрямований вплив на процеси з ОЗ, керовану підсистему – процес використання та оновлення ОЗ; вхід системи – різні види ресурсів підприємства, що впливають на процес управління ОЗ; вихід системи – рекомендації щодо підвищення ефективності використання та оновлення ОЗ. Факторами зовнішнього середовища, що чинять вплив на процес управління ОЗ, визначено правовий фактор, кредитно-інвестиційну активність, прозорість кредитного ринку, наявність і вартість фінансово-інвестиційних ресурсів, постачальників ОЗ. Виокремлення наведених складових системи дозволило розглянути управління використанням та оновленням ОЗ як інтегруючий фактор підвищення ефективності управлінських процесів на підприємстві. Запропонована система управління спрямована на суттєве підвищення якості використання та оновлення ОЗ завдяки посиленню функції координації управлінських зусиль фахівців різних підрозділів підприємства, що займаються процесами, в яких задіяні ОЗ.

4. Доведено, що на підприємствах машинобудування Дніпропетровського регіону управління процесами використання та оновлення ОЗ має нераціональний характер. Дане твердження доведене наявністю перешкод для побудови ефективної системи управління ОЗ, а саме: втратою підприємствами машинобудування значної частини виробничого персоналу, особливо кваліфікованого; нераціональною структурою та невідповідністю ОЗ сучасним досягненням науки і техніки; зменшенням у кількісному виразі обсягу виробництва продукції у фондозабезпечуючих галузях на фоні його вартісного зростання; неоднорідністю розвитку підприємств машинобудування; переорієнтацією підприємств фондозабезпечуючих галузей на співпрацю як субпідрядників; погіршенням загального фінансового стану підприємств; зменшенням інноваційних і поновлювальних можливостей; нераціональною структурою інвестиційних вкладень в ОЗ.

5. Проведені дослідження якості функціонування керуючої підсистеми системи управління використанням та оновленням ОЗ дозволило зробити висновок про її неефективність та фрагментарність властивих їй функцій. Для усунення цього недоліку в роботі пропонується створення центру відповідальності в межах фінансово-економічного підрозділу підприємства, що обґрунтовано методом узагальнення функціональних обов'язків підрозділів машинобудівного підприємства. Функціонування запропонованого центру має посилити координацію діяльності фахівців різних підрозділів підприємства, які виконують функції з використання чи оновлення ОЗ, що підвищить оперативність

контролю та якість планування ОЗ підприємства.

6. Для підвищення ефективності функціонування складових системи управління використанням та оновленням ОЗ, гармонізації бухгалтерського й управлінського обліку ОЗ запропоновано: проводити на регулярній основі моніторинг реформування законодавчої бази; розмежовувати витрати на основні засоби за різними групами витрат; ввести в управлінський, бухгалтерський та податковий облік на підприємстві облікові реєстри витрат на основні засоби; орієнтувати розвиток інформаційної підтримки системи управління використанням та оновленням ОЗ на задоволення потреб в інформації про ОЗ; здійснювати процес управління ОЗ підприємств з урахуванням досягнень сучасного менеджменту.

7. Удосконалено методичні положення щодо оцінки ефективності використання ОЗ на основі врахування в оцінці фактора часу. Для цього при розрахунку показників ефективності використання ОЗ, зокрема фондорентабельності, запропоновано за допомогою методу чистої теперішньої вартості величину прибутку приводити до єдиної бази розрахунку на момент часу оцінки. Його використання дозволить при оцінці ефективності врахувати зміну вартості грошей у часі, більш точно відображати результати роботи підприємства, на основі аналізу і планування ефективності цих скоригованих показників приймати більш обґрунтовані рішення відносно управління ОЗ.

8. Розроблено методичне забезпечення щодо оцінювання ефективності управління використанням та оновленням ОЗ у системі управління цими процесами за критерієм витрат. Запропоновано індикатор ефективності управління використанням та оновленням ОЗ на основі витрат на ОЗ – коефіцієнт фондозатратності. Деталізовано класифікаційну групу витрат на ОЗ за такими ознаками: виробничий ресурс, що викликав витрати; стадія життєвого циклу ОЗ; об'єкти ОЗ у бухгалтерському обліку; групи ОЗ у податковому обліку; період виникнення та взяття витрат на ОЗ на облік; джерело та можливість відшкодування витрат на ОЗ у звітному періоді; вплив витрат на ОЗ на збільшення балансової вартості; характер участі ОЗ у виробничому процесі; виробнича, технологічна, управлінська, вікова структура ОЗ, що дозволило забезпечити єдність методології обліку витрат. Розроблене методичне забезпечення аналізу фондозатратності базується на запропонованій детермінованій факторній системі, яка дозволяє на підставі визначення факторів впливу на неї управляти використанням та оновленням ОЗ.

СПИСОК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

	<i>Статті у наукових фахових виданнях</i>	
1.	Приварникова І. Ю.	Аналіз факторів

конкурентоспроможності продукції / І. Ю. Приварникова // Держава та регіони. – Запоріжжя : Гуманіт. ун-т «ЗІДМУ», 2001. – № 3. – С. 145–147.

2. Приварникова І. Ю. Проблемні питання аналізу ефективності використання основних виробничих засобів / І. Ю. Приварникова, Н. Г. Шпанковська // Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – Черкаси : ЧДТУ, 2002. – Вип. 4 (7). – С. 159–164. *Особистий внесок*: виявлено недоліки аналітичної діяльності; запропоновано окремий розрахунок показників ефективності використання ОЗ без врахування ОЗ, що не використовуються або законсервовані; запропоновано коефіцієнт фондозатратності та показано його взаємозв'язок з іншими показниками використання ОЗ.

3. Приварникова І. Ю. Удосконалення методики аналізу ефективності використання основних виробничих засобів / І. Ю. Приварникова // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – Вип. 203, Т. IV. – С. 1075–1084.

4. Приварникова І. Ю. Системне управління витратами на основні засоби як джерело підвищення ефективності їх використання та оновлення / І. Ю. Приварникова // Фінансова система України : зб. наук. праць. Наукові записки. Серія : Економіка. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2010. – Вип. 13. – С. 157–169.

5. Приварникова І. Ю. Система управління використанням та оновленням основних засобів промислових підприємств / І. Ю. Приварникова // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2011. – № 47. – С. 268–280.

6. Приварникова І. Ю. Тенденції використання та оновлення основних засобів промислових підприємств / І. Ю. Приварникова // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. праць. Серія : Економічні науки. – Запоріжжя : ЗНУ, 2011. – № (9). – С. 65–74.

7. Приварникова І. Ю. Застосування методів менеджменту як джерело ефективного використання основних виробничих засобів / І. Ю. Приварникова, І. М. Єгорова // Прометей : регіон. зб. наук. праць з економіки. – Донецьк : ДЕГІ, 2010. – Вип. 1 (13). – С. 195–199. *Особистий внесок*: показано можливості застосування аналітичного, адміністративно-правового, соціально-психологічного методів менеджменту, економіко-математичного моделювання і прогнозування в управлінні використанням ОЗ підприємств.

8. Приварникова І. Ю. Особливості управління використанням та оновленням основних засобів машинобудівних підприємств України / І. Ю. Приварникова // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2011. – № 52/2. – С. 277–286.

9. Приварникова І. Ю. Шляхи залучення польського інвестиційного капіталу в економіку України / І. Ю. Приварникова,

К. Г. Островерхова // Вісник ДНУ. Серія : Економіка. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2011. – Вип. 5 (2), Т. 19. – С. 53–59. *Особистий внесок*: окреслено вигоди для польських інвесторів від інвестування коштів в економіку України.

Публікації за матеріалами конференцій

10. Приварникова І. Ю. Використання методу чистої теперішньої вартості в аналізі і плануванні основних виробничих засобів / І. Ю. Приварникова // Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (Черкаси, 20–22 листоп. 2002 р.). – Черкаси : ЧДТУ, 2002. – С. 117.

11. Приварникова І. Ю. Проблеми регулювання оновлення основних засобів / І. Ю. Приварникова // Зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні проблеми управління» (Київ, 27–28 листоп. 2003 р.). – К. : ІВЦ «Політехніка», 2003. – Ч. I. – С. 181–182.

12. Приварникова І. Ю. Роль банківського капіталу в оновленні основних засобів виробничих підприємств / І. Ю. Приварникова // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в регіоні» (Жовті Води, 10–11 листоп. 2005 р.). – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. – Т. 2. – С. 91–93.

13. Приварникова І. Ю. Структура промисловості, інвестицій та оновлення основних засобів промислових підприємств Дніпропетровської області / І. Ю. Приварникова // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Інвестиційні стратегії підприємств України на міжнародних товарних та фінансових ринках» (Дніпропетровськ, 3–4 лют. 2006 р.). – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. – Т. 4. – С. 29–30.

14. Приварникова І. Ю. До питання теоретичного розуміння категорії «основні засоби» / І. Ю. Приварникова // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Держава та ринок: стратегія внутрішнього розвитку промислових регіонів» (Маріуполь, 9–11 черв. 2006 р.). – Маріуполь : Вид-во ПДТУ, 2006. – С. 81–83.

15. Приварникова І. Ю. Використання контролінгу в управлінні основними засобами промислових підприємств / І. Ю. Приварникова // Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Науковий потенціал 2011» (Київ, 21–23 берез. 2011 р.). – К. : ТОВ «ТК Меганом», 2011. – Ч. 1 – С. 79–80.

16. Приварникова І. Ю. До питання класифікації основних засобів підприємств машинобудування / І. Ю. Приварникова // Зб. тез доповідей за матеріалами XI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (Тернопіль, 31 жовт. 2011 р.). – Тернопіль : Вектор, 2011. – Секція 1–3. – С. 113–115.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

17. Приварникова І. Ю. Пути привлечения заемного капитала

для эффективного использования и обновления основных средств производственных предприятий Украины / И. Ю. Приварникова, М. В. Стрельченко // Современный научный вестник. – Белгород : ООО «Руснаучкнига», 2011. – № 6 (102). – С. 71–83. *Особистий внесок:* обґрунтовано джерела фінансування використання та оновлення ОЗ підприємств.

За темою дисертації опубліковано також 11 інших матеріалів конференцій, що додатково відображають її результати.

АНОТАЦІЯ

Приварникова І. Ю. Управління використанням та оновленням основних засобів підприємств машинобудування. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний економічний університет, Харків, 2012.

Дисертацію присвячено розвитку теоретичних положень і методичного забезпечення формування системи управління використанням та оновленням основних засобів (ОЗ) підприємств машинобудування, розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення функціонування її складових. У роботі узагальнено теоретико-методичні основи сутності ОЗ як економічної категорії, удосконалено класифікацію ОЗ за ознакою використання, досліджено еволюцію основних теоретичних та науково-методичних підходів до ефективного використання та оновлення ОЗ підприємств. Удосконалено систему управління використанням та оновленням ОЗ підприємств, проаналізовано її складові на підприємствах машинобудування України – керовану та керуючу підсистеми цієї системи, виділено чинники, які унеможливають її ефективність. Задля зменшення витрат у цій системі її функціонування запропоновано здійснювати на основі концепції контролінгу з орієнтацією на координацію діяльності підрозділів підприємства зі створенням центру відповідальності за витрати на ОЗ. Розроблено рекомендації щодо удосконалення складових системи управління використанням та оновленням ОЗ підприємств, методичні положення щодо оцінки ефективності використання ОЗ з урахуванням зміни вартості грошей у часі, методичне забезпечення щодо оцінювання ефективності управління використанням та оновленням ОЗ у системі управління цими процесами за критерієм витрат на основі показника фондозатратності.

Ключові слова: основні засоби, підприємство машинобудування, управління використанням та оновленням основних засобів, система управління основними засобами, фондозатратність.

АННОТАЦИЯ

Приварникова И. Ю. Управление использованием и обновлением основных средств предприятий машиностроения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам

экономической деятельности). – Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2012.

Диссертация посвящена развитию теоретических положений и методического обеспечения формирования системы управления использованием и обновлением основных средств (ОС) предприятий машиностроения, разработке практических рекомендаций по усовершенствованию её элементов.

В работе обобщены теоретико-методические основы сущности ОС как экономической категории и сформировано инвариантное ядро характерных черт категории «основные средства» при использовании совокупности признаков: перенос стоимости ОС на готовый продукт, срок их функционирования, нахождение у производителя, характер износа, функционирование в фазе производства, авансирование капитала, участие в процессе производственной деятельности, раздвоение стоимости, условия замены вследствие износа.

Уточнена классификация ОС по критерию – использование ОС, на основе которой предложен подход к анализу эффективности использования ОС с учетом их разделения на группы по использованию. Проанализирована эволюция основных теоретических и научно-методических подходов к эффективному использованию и обновлению ОС предприятий, выявлены проблемные вопросы в управлении и анализе этих процессов в современной экономике.

Приведена усовершенствованная сформированная система управления использованием и обновлением ОС предприятий, которая, основываясь на кибернетическом подходе, имеет входы и выходы, состоит из управляющей и управляемой подсистем, испытывает влияние факторов внешней среды; охарактеризованы ее составляющие. Охарактеризованы управляемая (состояние и динамика процессов использования и обновления ОС предприятий машиностроения) и управляющая подсистемы предложенной системы управления использованием и обновлением ОС, выделены факторы, ограничивающие эффективность функционирования системы. Для уменьшения расходов на ОС в системе, которая базируется на концепции контроллинга с ориентацией на координацию деятельности подразделений предприятия, предложено создать центр ответственности за затраты на ОС.

Представлены основные направления усовершенствования составляющих системы управления использованием и обновлением ОС предприятий, в том числе по критерию расходов; сформулированы рекомендации относительно применения методов управления в системе управления использованием и обновлением ОС предприятий машиностроения.

Предложено методическое положение по оценке эффективности использования ОС, которое учитывает временной фактор и базируется на изменении стоимости денег во времени.

Представлено методическое обеспечение оценивания эффективности управления использованием и обновлением ОС на основе показателя фондозатратности как отношения затрат на ОС к их стоимости. Для расчета показателя фондозатратности детализирована классификация затрат на использование и обновление ОС по таким критериям: производственный ресурс, вызвавший затраты; стадия жизненного цикла ОС, объекты ОС в бухгалтерском учете, группы ОС в налоговом учете; период возникновения и взятия на учет затрат на ОС; источник и возможность возмещения затрат на ОС в отчетном периоде; влияние затрат на ОС на

увеличение их балансовой стоимости; характер участия ОС в производственном процессе; производственная, технологическая, управленческая и возрастная структура ОС. Подана модель взаимосвязи между фондозатратностью и показателями эффективности использования ОС – фондорентабельностью, фондоотдачей, фондоемкостью и фондовооруженностью продукции. Представлена многофакторная модель фондозатратности для проведения факторного детерминированного анализа. Выведена экономико-математическая модель зависимости результатов деятельности предприятия от величины затрат на ОС.

Ключевые слова: основные средства, предприятие машиностроения, управление использованием и обновлением основных средств, система управления основными средствами, фондозатратность.

SUMMARY

Privarnikova I. Y. Management by use and updating of fixed assets of machine-building enterprises. – The manuscript.

The thesis for getting of degree of Candidate of Economic Science by speciality 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by the types of economic activity). – Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2012.

The dissertation is devoted to the development of theoretical propositions and methodical providing of forming the control system of the machine building enterprises fixed assets use and updating and to the development of practical recommendations in relation to the improvement of its constituents functioning. In the work the theoretical and methodical basics of the fixed assets essence as an economic category have been generalized, the classification of the fixed assets has been improved on the basis of the use, the evolution of the main theoretical, scientific and methodical approaches has been investigated in order to the main enterprises funds effective use and updating. The control system of the enterprises fixed assets use and updating has been enhanced, the managing and the managed subsystems of this system at the machine building enterprises of Ukraine have been analyzed, the efficiency restricting factors have been marked out. For the purpose of the cost decrease in this system there has been suggested to carry out its functioning on the basis of the controlling concept with the focus on the enterprise subsections coordination activity with the proper creation of the centre responsible for the fixed assets costs. The recommendations on the control system constituents of the fixed assets use and updating improvement, the methodical condition on the estimating of the fixed assets effective use taking into account the cost of money time changing, the methodical support on the estimating of the management efficiency of the fixed assets use and updating in the system of the management of the process on the criterion of the costs on the basis of the funds cost-based rates have been given.

Key words: fixed assets, machine building enterprise, the fixed assets use and updating control, the control system of fixed assets use and updating, the funds cost base.

Приварникова Ірина Юліївна

**УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОНОВЛЕННЯМ
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ**

**Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)»**

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Підписано до друку 04.05.2012 р. Формат 60x90/16.

Обсяг 0,9 ум.-друк. арк. Папір офсетний. Друк різнограф.

Наклад 100 прим. Зам. № 96

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг».

Свідоцтво про держ. реєстрацію ю.о. 24668889.

61002, м. Харків, вул. Сумська, 37. Тел. (057) 700-53-51, 714-34-26,
пров. Соляниківський, 4. Тел. (057) 771-00-92, 771-00-96.